

พื้นที่ชุ่มน้ำกับการท่องเที่ยว

นางสาวภัทราภรณ์ โสณัฐ *

ความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาลที่มีการลงนามรับรอง ณ เมืองแรมซาร์ (Ramsar) ประเทศอิหร่าน ในปี พ.ศ. 2514 ได้กำหนดกรอบแนวทางการทำงานร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก โดยประเทศภาคีจะต้องจัดทำแผนการบริหารจัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ประเทศภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำจะต้องดำเนินการให้บรรลุกรอบแนวทางสำคัญ 3 ประการดังนี้

- **การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (wise use)** ต้องสนับสนุนให้มีการวางแผน และส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด รวมถึงพื้นที่ชุ่มน้ำที่ไม่อยู่ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของอนุสัญญา ฯ

- **พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar site)** ต้องเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำไม่น้อยกว่าหนึ่งแห่งในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของอนุสัญญา ฯ

- **การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ (Internationnal Cooperation)** ต้องปรึกษากับประเทศภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อการดำเนินการตามอนุสัญญา ฯ โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำระหว่างพรมแดน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรน้ำหรือทรัพยากรชีวภาพร่วมกัน

* สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในรอบ 40 ปีที่ผ่านมาได้มีการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำดังนี้ 1) จัดงานวันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก (World Wetland Day) เพื่อมุ่งสร้างความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ และอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งประเทศภาคีอนุสัญญาฯ ร่วมจัดกิจกรรมผ่านเว็บไซต์ www.ramsar.org/WWD/ 2) ให้คำแนะนำทางวิชาการระหว่างประเทศภาคีอนุสัญญา โดยมีการจัดทำแนวทางการดำเนินงานทั้งในเชิงวิชาการและการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ในรูปแบบของคู่มือ แนวทางการดำเนินงาน 3) สนับสนุนการดำเนินการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำผ่านกองทุน Ramsar Small Grants Fund หรือจัดหาแหล่งทุนอื่น ๆ 4) ร่วมมือกับข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ข้อตกลงร่วมกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น และประสานงานกับข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น CITES เป็นต้น 5) ร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมระดับระหว่างประเทศ เช่น องค์กรอนุรักษ์ระหว่างประเทศ (Birdlife International) องค์กรพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ (Wetland International) เป็นต้น 6) ร่วมมือกับภาคเอกชน ซึ่งอาจเป็นบริษัทเอกชน เพื่อจัดทำกิจกรรมในพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำหนองบงคาย

ที่มา : <http://www.thelegend-chiangrai.com/around-chiang-rai/flora-and-fauna/waterbird-sanctuary-in-nong-bong-khai-non-hunting-area.html>

ประเทศไทย เป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) ลำดับที่ 110 เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2541 ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 75 ของพื้นที่ประเทศ เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก ในประเทศไทยสามารถจำแนกเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทแหล่งน้ำในแผ่นดิน เช่น ห้วย หนอง บึง พรุ ทะเลสาบ เป็นต้น และพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ป่าชายเลน ชายหาด หาดเลน เป็นต้น หลังจากไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่า 16 ปี (ถึงปี พ.ศ. 2556) มีผลการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศจำนวน 13 แห่ง
2. จัดทำข้อมูลสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ พร้อมผลิตสื่อที่เกี่ยวข้อง สามารถติดตามผลการดำเนินงานได้ในเว็บไซต์ wetland.onep.go.th
3. จัดทำนโยบาย มาตรการและแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำตั้งแต่ปี 2540 จนถึง ปี พ.ศ. 2556 และจัดทำมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประสานงานการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

พื้นที่ชุ่มน้ำหนองบงคาย

ที่มา : <http://www.thelegend-chiangrai.com/around-chiang-rai/flora-and-fauna/waterbird-sanctuary-in-nong-bong-khai-non-hunting-area.html>

4. เสริมสร้างจิตสำนึกและตระหนักในความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ด้วยการจัดงานรณรงค์วันพื้นที่ชุ่มน้ำ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ของทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2555 ใช้หัวข้อรณรงค์ว่า Wetland and Tourism

การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำให้ผลประโยชน์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ แก่ประชาชนและสิ่งมีชีวิตในป่า ทั้งด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความยั่งยืน สุขภาพของประชาชน ตลอดจนระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ทั่วโลกจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบต่าง ๆ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar site)

เป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำทุกแห่งที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อน โดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำทุกแห่ง (ไม่เฉพาะเจาะจงใน Ramsar site) เนื่องจากพบว่า การท่องเที่ยวจะไม่มีคุณค่าถ้าเป็นการบริการเฉพาะในพื้นที่ชุ่มน้ำเพียงอย่างเดียว โดยมีบทเรียนที่ดีจากการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้นที่โดยรอบเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีผลต่อความสมบูรณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำของโลก นับได้ว่าเป็นการคืนผลประโยชน์ในระยะยาวจากพื้นที่ชุ่มน้ำให้กับประชาชน สิ่งมีชีวิตในป่า เศรษฐกิจ และความหลากหลายทางชีวภาพ

พื้นที่ชุ่มน้ำหมู่เกาะอ่างทอง

ที่มา : http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ang_Thong_1.jpg

พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด

ที่มา : <http://www.flickr.com/photos/krashkraft/3250315739/sizes/l/in/photostream/>

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การใช้หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กำหนดขึ้นในประชุมสุดยอดผู้นำโลกที่เมืองริโอ เดอ จาไนโร ในปี ค.ศ. 1992 กำหนดให้การท่องเที่ยวที่นั่นต้องมีองค์ประกอบดังนี้

- ปกป้องสิ่งแวดล้อมและช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
- คำนึงถึงชุมชนเจ้าของพื้นที่ ทั้งด้านคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรม
- ทำให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้มีส่วนได้-เสียอย่างเป็นธรรม รวมทั้งมีการจ้างงานที่มั่นคงและโอกาสในการหารายได้และบริการทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งบรรเทาปัญหาความยากจน

ดังนั้นหลักการพื้นฐานของคำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก จึงสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำกับการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกประเภทหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบดังนี้

- การท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติเป็นพื้นฐานและสร้างแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวในการเฝ้าดูและชื่นชมกับธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่
- จัดแบบทั่ว ๆ ไป ไม่ได้จัดเป็นพิเศษเฉพาะ มีนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ เจ้าของกิจการให้บริการเป็นคนในท้องถิ่น
- มีผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสังคม
- สนับสนุนการรักษาสภาพพื้นที่ให้เป็นธรรมชาติ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกิจกรรมท่องเที่ยวจะต้องสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่ มีการจัดการองค์กรและผู้รับผิดชอบในพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ สร้างโอกาสการจ้างงานและโอกาสในการสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น และเพิ่มความตระหนักในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

พื้นที่ชุ่มน้ำเขาสามร้อยยอด

ที่มา : http://www.trekearth.com/gallery/Asia/Thailand/Central/Prachuap_Khiri_Khan/Khao_Sam_Roi_Yot/photo325042.htm

ธุรกิจการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมและสนับสนุนความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำ

- ลดมลพิษจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ของเสียทั้งประเภทของแข็งและของเหลว ต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ลดการใช้ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลงที่เป็นพิษ
- ภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนสนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
- ไม่นำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ต้องไม่มีชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามหรือกำลังจะสูญพันธุ์จัดอยู่ในภาวะเสี่ยงจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
- สื่อสารและส่งเสริมการตลาดของการท่องเที่ยวควรสร้างความตระหนักแก่นักท่องเที่ยว

อ่าวพังงา

ที่มา : http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1025

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

ที่มา : <http://www.siamfishing.com/board/view.php?tid=645519>

แนวทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำ

รายได้จากการท่องเที่ยวสร้างประโยชน์โดยตรงให้แก่ชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำ อาจในรูปแบบของค่าเข้าชมสินค้าท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อนำมาใช้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและคุณค่าทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น การฝึกอบรมมัคคุเทศน์ท้องถิ่นและผู้ประกอบการท่องเที่ยวให้เกิดความเข้าใจในคุณลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำ และเผยแพร่การอนุรักษ์ที่ง่าย ๆ แก่นักท่องเที่ยว และปรับปรุงวิธีการลดผลกระทบที่จะมีต่อทรัพยากรธรรมชาติด้วยการจัดทำป้าย แผ่นพับที่ง่ายสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้รู้ถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้น องค์การพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สนับสนุนผู้เชี่ยวชาญช่วยในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่มีฐานการบริการจากชุมชน ได้แก่ การพักค้างคืน บ้านพักตากอากาศของท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความชำนาญในการหาผลตอบแทนจากการท่องเที่ยว ด้วยธุรกิจการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้เกิดความยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำ

ระบบนิเวศน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำมีความเปราะบาง หากปราศจากการควบคุมที่เหมาะสมแล้วมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดความเสียหายจากการท่องเที่ยวที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบในทางลบต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์และพืชรวมทั้งชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น การทำลายปะการังจากการจอดเรือที่ไม่ระมัดระวัง ผู้ฝึกและควบคุมการดำน้ำไม่สามารถควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความอ่อนไหวต่อการถูกทำลายได้ จึงควรมีการจัดการความแออัดของการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้รองรับแนวทางดังที่ปรากฏในเอกสารเผยแพร่ขององค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (ค.ศ. 2004)

สรุปได้ว่าการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง รวมทั้งการท่องเที่ยวบริเวณรอบนอกพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งมีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากพื้นที่ชุ่มน้ำอาจส่งผลกระทบทางลบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น การจัดหาไม้เพื่อการอุปโภคบริโภค น้ำสำหรับการนันทนาการ การจับสัตว์น้ำเกินศักยภาพ และใช้วิธีการจับที่ไม่ถูกต้อง เพื่อตอบสนองต่อโรงแรมและภัตตาคาร การฟังกลมมูลฝอยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ การระบายน้ำที่ไม่ได้มาตรฐานลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำ ล้วนแต่เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำลายระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำบึงโจงหลวง

ที่มา : http://wetland.onep.go.th/wetlands/frontend/theme/ramsars_data.php?Lang=0&ID_Wetlands_Main=7

เอกสารอ้างอิง

- 1) เอกสารเผยแพร่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) 40 ปี อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ แห่งการอนุรักษ์
- 2) เอกสารเผยแพร่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) 13 ปี ของประเทศไทยกับอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 3) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำ : ประสบการณ์ที่ยิ่งใหญ่
- 4) <http://sdf.unwto.org/en/content/about-us-5>
- 5) องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (2010) การท่องเที่ยวและความหลากหลายทางชีวภาพ การได้มาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก มา-ดริก ประเทศสเปน